

L'ANY DEL SEGLE ROMANTIC
Isidor Cònsul

En l'albada de 1845, fa cent cinquanta anys, començà a forjar-se una de les millors collites de la literatura catalana contemporània. En aquell llunyà mes de maig i només en pocs dies de diferència nasqueren Jacint Verdaguer i Angel Guimerà, eixos fonamentals de la literatura catalana del XIX. I també enguany n'ha fet cent del plany de les campanes que, el 1895, ploraren tocant a morts per Josep Yxart, el crític literari més lúcid del XIX, i per dues figures singulars del teatre decimonònic, Frederic Soler -"Serafí Pitarra"- i Eduard Escalante. La perspectiva històrica de 1995 així ens ho ha recordat i per aquest motiu el calendari ha remarcat l'èmfasi de les diferents efemèrides, a les quals es pot afegir, encara, la torna del cent cinquantè aniversari del naixement de Dolors Monserdà i altres noms d'interès menor.

Davant la garba d'efemèrides aplegades en aquest any de síntesi, la **Societat Verdaguer**, amb la col.laboració d'entitats públiques i privades, projectà un ambiciós programa d'estudis i de divulgació que, sota el nom **El Segle Romàntic**, es proposà una revisitació de la literatura catalana del XIX a la llum de Romanticisme. I ho ha fet, amb el convenciment que es tracta, encara, d'un esdeveniment cabdal de la vida intel.lectual de l'Europa contemporània. De la mateixa manera que el Renaixement preparà l'edat clàssica d'Europa, el Romanticisme n'inaugurà la contemporaneïtat, és a dir, l'edat de les revolucions industrials i polítiques, de la renovació estètica i moral, del desenvolupament de les ciències i de la transformació de les nacions. El repte d'**El Segle Romàntic** volia aprofitar l'avinentesa d'aquestes efemèrides vinculades a la literatura del XIX i plantejar-ne una relectura de conjunt i vinculada a Europa. La Renaixença és filla del Romanticisme i fou en aquest marc de fondes transformacions que la cultura

catalana va saber armar-se novament d'expressió i contingut, bo i desenvolupant un vigorós procés literari que, en alguns aspectes, ha seguit en paral·lel els millors moments del romanticisme europeu.

El programa d'**El Segle Romàntic** s'ha desplegat en un doble eix d'estudis i de divulgació. La banda dels estudis l'han ocupada quatre col·loquis universitaris que, respectivament, han posat l'accent entorn del Romanticisme i de tres figures cabdals del XIX català: Verdaguer, Guimerà i Yxart. I a la vora del treball dels erudits, s'ha orquestrat un programa de sensibilització escolar, exposicions, concerts, obres de teatre i un gruix important de bibliografia que continuarà prodigant-se tot al llarg de 1996 quan es publiquin les actes dels col·loquis.

D'aquesta bibliografia, el paquet més nodrit és el de Verdaguer i contempla dos títols de Ricard Torrents, Verdaguer. Estudis i aproximacions i Verdaguer. Un poeta per a un poble, les antologies Verdaguer i Barcelona, a cura de Francesc Codina i Ramon Pinyol, i Jacint Verdaguer. Poesia i prosa, a cura de Ramon Pinyol. Per la seva banda, Llorenç Soldevila ha publicat Jacint Verdaguer: formació i dimensió d'un mite i Narcís Garolera ha aplegat els seus treballs Sobre Verdaguer, a més de tenir cura de l'edició moderna de dues obres del poeta, Flors del Calvari i Canigó. Andreu Bosch i Rodoreda ha vetllat l'edició de Totes les rondalles de Verdaguer i s'han publicat, també, dos volums miscel·lanis: Anuari Verdaguer, 1993-1994, que publica la **Societat Verdaguer** i l'homenatge 150 aniversari. Jacint Verdaguer (1845-1995) de la Institució de les Lletres Catalanes.

En el cas de Guimerà, tenim els estudis de Neus Oliveras, He mort el llop! Introducció a l'obra d'Angel Guimerà i de Joan Martori, La projecció d'Angel Guimerà a Madrid (1891-1924), a més de dues obres miscel·lànies, el llibre d'homenatge de la Institució de les Lletres Catalanes, 150 aniversari.

Angel Guimerà i el catàleg del Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya, Guimerà 1845-1995. Pel que fa a Josep Yxart, s'ha d'esmentar la sortida de tres llibres falcats per la inequívoca militància de la professora Rosa Cabré: el primer volum de l'Obra Completa. El año pasado (1886-1888) i l'oportunitat dels dos volums presentats en el marc del **Col.loqui sobre Josep Yxart i el seu temps**, La descoberta de la gran ciutat: París, 1878 i Tarragona. Notes de color. Finalment, Carme Morell ha publicat l'estudi El teatre de Serafí Pitarra: entre el mite i la realitat (1860-1875).

ELS LLIBRES ERUDITS, LA BIOGRAFIA I L'ASSAIG

El fet d'encapçalar el resum d'enguany repassant la bibliografia d'**El Segle Romàntic** obliga a continuar per tiranys erudits i amb les aportacions més interessants del paisatge dels estudis literaris. Hi destaquen l'obra de Marina Gustà, Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla, l'Epistolari de Joaquim Ruyra, a cura de Lluïsa Julià, la visió de conjunt de Josep Ll. Sirera, Història de la literatura valenciana, l'estudi de Lluís Busquets i Grabulosa, Xavier Benquerel. La màscara i el mirall, les lectures de Joan Vinyoli a La freda veritat de les estrelles, de Ferran Carbó, i quatre llibres col·lectius, Literatura catalana i carlisme, les actes del **Simposi Carner -Carneriana-** celebrat amb motiu dels vint-i-cinc anys de la mort del príncep i dos títols nous sobre Salvador Espriu: l'edició d'homenatge als deu anys de la seva mort, Salvador Espriu: algunes cartes i estudis sobre la seva obra i el paquet d'Enquestes i entrevistes que ha aplegat Francesc Reina sobre el poeta.

Els estudis literaris de 1995 han trobat un espai remarcable els treballs d'intenció biogràfica, i sembla important de posar un cert èmfasi en la gairebé mitja dotzena de volums biogràfics, entre els quals l'obra de

Josep de C. Laplana, Santiago Rusiñol, el perfil que Montserrat Corretger ha fet d'Alfons Maseras: intel·lectual d'acció i literat, el llibre d'Albert Manent sobre el seu pare, Marià Manent. Biografia íntima i literària, i els dos volums de Jaume Pomar sobre Llorenç Villalonga: un pensat per a la difusió, El meu Llorenç Villalonga, i un altre amb més volada polèmica i erudita, La raó i el meu dret. Biografia de Llorenç Villalonga.

A cavall entre l'erudició i l'assaig se situa el títol més polèmic de la temporada, La cultura del catalanisme, de Joan Ll. Marfany, important, sobretot, pels rius de tinta que ha aconseguit fer córrer i, vora seu, el volum de Josep Piera sobre els poetes aràbigo-valencians, El paradís de les paraules i la singular reflexió de Joan M. Pujals a Catalònia, una obra d'encaix i de síntesi entre la història, la literatura i l'anàlisi plàstica. L'any, però, també ha estat fecund en llibres d'especulació sobre les lletres més contemporànies i val la pena de destriar el primer volum de l'Obra Crítica de Joaquim Molas, la visió polièdrica sobre vint-i-cinc anys de literatura catalana del llibre Llegir i escriure. Papers de crítica literària, d'Isidor Cònsul, el seguiment de la narrativa de Miquel Angel Riera que ha fet Vicenç Llorca a Salvar-se en la paraula. La novel·lística de Miquel Angel Riera i el treball de Francesc Pérez Moragon, Joan Fuster, el contemporani capital.

En els termes més estrictes de l'assaig literari cal fer esment dels dos llibres de Carles Torner, La victòria pòstuma de Hitler i El principi acollida. Advertint que en el primer només ha actuat d'editor, bé que aplegant textos fonamentals sobre el sagnat conflicte a l'antiga Iugoslàvia i s'encara, en el segon, al tema del diàleg intercultural. Jordi Coca, per la seva banda, ha escrit un bell text sobre el pintor americà Edward Hopper (1887-1967), Paisatges de Hopper, i Ignasi Riera ha continuat un antic exercici de recerca polèmica en unes Lletres de batalla més aviat ensucrades.

VA DE PREMIS, SATANAS! LA NARRATIVA I LA POESIA

La nit de Santa Llúcia de 1994 emboirà les pàgines dels premis literaris nostrats en proclamar un Sant Jordi de novel·la de domini públic i tenir, al mateix temps, un discret estira i arronsa en la concessió del Carles Riba de poesia. Tres setmanes després, en la Nit del Nadal, l'atorgament del Premi Josep Pla embolicà novament la troca i convertí el procés del guardó en un sainet carregat d'enjòlit: primer es parlà d'un guanyador, després de dos, a continuació se'n retira un i la cosa acabà amb una mena d'assentament de la plata en el podí de l'or. Prou lamentable, tot plegat, i fet i fet com una acció paral·lela a la novel·la de Xavier Moret, L'impostor sentimental, que aprofita per repassar, en clau d'humor, la dinàmica dels premis literaris i demostra, com ensenya l'experiència, que funcionen bé si poden falcar-se d'escàndols i de polèmica. A la novel·la, la nit d'un premi prestigiós, el tipus més ben informat resulta ser un cambrer de l'hotel que té ben apamat com funciona el sarau. A més de saber qui s'endurà el premi, sap sintetitzar virtuts i defectes de l'obra guanyadora i fins avançar-se als mots del guardonat en la pregunta tòpica sobre què pensa fer amb els milions del premi.

Entre les novel·les de 1995 destaquen la gemma d'Antoni Marí, Camí de Vincennes, la continuïtat de Sergi Pàmies a Sentimental i el tríptic que ha plantejat Biel Mesquida a Excelsior o el temps escrit i la història urbana de Miquel de Palol a L'àngel d'hora en hora. La primera es mou en òrbites de novel·la filosòfica, amb un debat històricament cabdal entre Rousseau i Diderot, la segona esdevé una novel·la amb ritme de vídeo-clip, l'obra de Biel Mesquida s'encasta i alhora renova en una peculiar tradició de narrativa illenca i la darrera novel·la de Miquel de Palol s'insereix en una reflexió sobre la pròpia creació literària. Al costat d'aquestes quatre obres, hi ha

cinc títols més d'autors que, en certa manera, poden considerar-se nous: la terralitat profunda de La palmera de blat, de Mercè Ibarz, la nissaga El camp de l'Ombra, de Miquel Pairoli, el document històric d'Els vespres de Don Magí Castellarnau, de Jordi Tiñena, el joc de Vicenç Pagès a El món d'Horaci i l'angoixada experiència de Laura Palmés a Darrere les palmeres. Les nou novel·les esmentades es presenten amb el valor afegit d'anar orfes de qualsevol estigma de premis, i amb la mateixa llibertat també s'hi presenten Atlàntida, una obra de mites i ficcions de Margarida Aritzeta, els miralls de la realitat reflectits per Víctor Mora a Entre silencis d'estels i tombes i dos noms nous en la geografia de la narrativitat, Xúlio Ricardo Trigo, La desaparició d'Evelyn i Regalèsia, de Jaume Prat. Per contra, falcades amb la faixa que els atorga qualitat de guanyadores o finalistes de l'abundós garbell de premis del país, s'arreglaren els bons oficis de Ferran Cremades, Maria Antònia Oliver i Maria de la Pau Janer, respectivament, a Plaça Rodona, Amor de cans i Natura d'anquila. També l'emfàtica novetat d'Aleix Cort a Aubam-ba-baluba Balam-bam-bu, el joc firaire de Figures vora el rec, de Manuel Bofarull, el Cami de palau, de Miquel Mas Ferrà, i les tres que sortiren de la bromallada del premi gros de la nit de Santa Llúcia: Gràcies per la propina, de Ferran Torrent, sempre fidel a ell mateix; Noms a la sorra, de Lluís-Anton Baulenas, finalista que algú qualificà amb mèrits de guanyadora i Els dies rojos, l'experiència russa de Rafel Vallbona.

Pel que fa a la narrativa curta i mirant enrere, tenim el protagonisme de Josep Palau i Fabre i Jordi Coca que han aplegat el conjunt de les seves narracions a Contes de capçalera i El cor de les coses, posant així a l'abast del lector dos conjunts narratius d'estricta qualitat i fins ara dispersos. I si esguardem el present per fixar-nos en els reculls de nova fornada, el

camí marca la mitja dotzena formada per Perfils cruels, d'Isabel-Clara Simó, Ever More (Ficcions), de Marta Pessarrodona, Dibuix de dona amb ocells blancs, d'Isabel Olesti, Assassinat al Pati dels Tarongers, de Lluís Busquets i Grabulosa, Zugzwang, d'Eduard Màrquez i Crònica lasciva d'una decadència, de Miquel Angel Riera; als quals es pot afegir, si voleu, dos volums temàtics -Dones soles. 14 contes i Contes de Nadal- on es troben els primers espases actuals de la narrativa curta catalana.

Per acabar de passar el sedàs pels àmbits de la narrativitat es pot parlar de la prosa de viatges d'Oriol Pi de Cabanyes a Pel bell nord glaçat, la polèmica novetat dels Dietaris de l'exili i el retorn, de Ferran Soldevila, la crònica pictòrica i literària d'Alex Susanna a Quadern de Fornells i la bella prosa de Joan M. Pujals a Paisatges de Tarragona.

Canviant de gènere, les coordenades de la poesia de 1995 repunten la maduresa creativa de Narcís Comadira, Usdefruit, de Carles Miralles, La ciutat dels plàtans i de Joan Margarit, Aiguaforts. Tots tres títols accentuen, d'altra banda, el bon moment d'una determinada opció realista i de l'estètica batejada com a poesia de l'experiència. I a la vora d'aquests noms que a hores d'ara semblen indiscutibles cal apuntar el bon ofici de Jaume Pérez Montaner, Fronteres, de Damià Huguet, Vols des d'Orly i de Màrius Sampere, La cançó de la metamorfosi. També la continuïtat de Lluís Alpera, Amb cendres i diamants, l'estricta progressió dels dos darrers llibres de Ponç Pons (On s'acaba el sender i Estigma), la consolidació d'Antoni Puigvert a La migranya del faune i el retorn de Lluís Urpinell a Tractat d'ofiologia. I si cal arrodonir la collita fins a depassar una dotzena de referències, es poden apuntar els dos títols que protagonitzaren la breu polèmica del Premi Carles Riba (els Ultralleugers de Quin Espanyol **versus** els Hemisferis de

Gabriel Planella), el vernís intuïtiu de la poesia de Montserrat Rodés, Escrits en blanc, el delicat Atles d'aigua de Vicenç Llorca i la modernitat d'Adam Manyé a L'N-340. I en un breu apunt de tancament, les esplèndides versions de poesia japonesa presentades per Miquel Desclot, Per tot coixí les herbes. Amb el benentès que Desclot no tradueix poesia japonesa sinó que escriu poesia japonesa en català. Com un grapat d'anys enrere féu Marià Manent, a L'aire daurat respecte de la poesia xinesa.

EL MOVIMENT EDITORIAL I DEMOGRAFIC

Aquests darrers anys, indicadors poc falaguers marcaven que el món editorial català volava ferit per la crisi, s'apuntava que havia arribat al sostre de les seves possibilitats i que es trobava, doncs, en un punt d'estancament i, potser, fins i tot de regressió. Tal volta encara s'hi mou en aquests paràmetres de dubte, però això no impedeix l'assaig de fórmules noves, la creació i sortida de noves col·leccions (com el projecte Súnion de traduccions al català, coeditat per Destino i la Universitat Pompeu Fabra), la recerca de nous espais on desplegar-se (amb el naixement, poso per cas, de l'editorial Dèria dedicada a l'assaig periodístic), el repte d'abaratir preus o el d'endegar l'aventura del mercat castellà -Columna- i encara altres propostes de reforma i operacions de maquillatge a les escuderies importants de la nostra geografia editorial.

Al costat de les complicades giragonses de la indústria del llibre, el pas del temps, com cada any, ha marcat amb cops d'elegia el calendari de 1995. Ens han deixat un home del món editorial tan emblemàtic com Andreu Dòria, fundador de La Galera, el catalanòfil Maurice Molho, primer director del Centre d'Estudis Catalans a París, i una llista massa nodrida d'escriptors encapçalada, en sentit cronològic, per l'alguerès Francesc Manunta, la

personalitat literària més important de la cultura catalana a l'illa sarda. A començaments d'any també morí el poeta i advocat Ramon Beck, i en els mesos de febrer i març els cantants Guillem d'Efak i Ovidi Montllor, tots dos identificats amb el món de la poesia i, en el cas del mallorquí, poeta actiu i home de teatre. Quan es passa revista a aquestes nòmines terminals, el malfat sembla més dolorós quan anuncia la mort dels que se'n van joves, a mig camí de la vida, com ha estat el cas d'Ovidi Montllor i de tres escriptors més, Francesc Sales, Joan Crexells i Carles Castellanos. Finalment, cal subratllar la figura de més relleu literari entre els escriptors que ens han deixat enguany, el novel·lista Ferran de Pol, una de les referències de pes de la narrativa de la postguerra i autor d'obres fonamentals com Abans de l'alba (1954), La ciutat i el tròpic (1956) i Érem quatre (1960), entre altres.

TOCS D'OPTIMISME PER TANCAR

El necessari contrapunt d'optimisme a les campanades de dol ve donat pels èxits obtinguts per la literatura catalana en el darrer tombant d'aquest 1995. La novel·la de Carme Riera, Dins del darrer blau, i l'obra de teatre de Josep M. Benet i Jornet, E.R. foren guardonades, cadascuna en la seva modalitat, amb el **Premio Nacional de Literatura** del "Ministerio de Cultura", la qual cosa vol dir, curt i ras, que han estat considerades com la millor novel·la i la millor obra de teatre de 1994 de totes les publicades en les quatre llengües de l'Estat Espanyol. Es només un dels indicadors que marquen el bon moment de la literatura catalana en aquest final de segle. Un altre de semblant és l'increment important de traduccions de literatura catalana a altres llengües i així ho demostrava l'exposició organitzada per la Institució de les Lletres Catalanes a l'Ateneu Barcelonès.

Fent un salt de l'àmbit estatal a l'internacional, una altra de les bones notícies de la tardor de 1995 ha estat l'exportació via UNESCO de la festa catalana més literària i entranyable, la del dia de Sant Jordi, que serà observada, en el futur més immediat com una diada internacional del llibre.

Isidor Cònsul